HACI BEKTAŞ VELÎ TEKKESİ'NDE NAKŞÎ ŞEYHLER VE SIRRI PAŞA'NIN LÂYIHASI

Fahri MADEN*

Özet

Bektaşilik, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte yasaklanmıştır. Yasağın uygulanması aşamasında Bektaşiler itikadi yönden değişime zorlanmış, Bektaşi tekke ve türbelerine Nakşi şeyhler atanmıştır. Böylece Bektaşiler hem kontrol altında tutulmaya hem de Sünnileştirilmeye çalışılmıştır. Bu arada Hacı Bektaş Veki tekkesi de Nakşi şeyhlerin idaresine verilmiştir. Uzun yıllar devam eden bu uygulama Bektaşilerin tepkisini çekmiş, Nakşi şeyhlerle Bektaşi dervişleri arasında sürtüşmeler yaşanmıştır. Bunlardan en dikkat çekeni Şeyh Yahya Efendi'nin şeyhliği döneminde meydana gelmiştir. Bu çalışmada Hacı Bektaş Veli tekkesindeki Nakşi şeyhler, Şeyh Yahya Efendi ile dervişler arasında yaşanan olaylar ve bu olayları yatıştırmak amacıyla tekkeye gönderilen Sırı Paşa'nın yaptığı tahkikat ve hazırladığı talimatname konu edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Tarikat, Bektaşilik, Nakşilik, Hacı Bektaş Veli Tekkesi, Sırrı Paşa

NAKHSI SHEIKHS AT HACI BEKTASH VELI LODGES AND BRIEF OF SIRRI PASHA

Abstract

Bektashism was prohibited with the Janissary in 1826. During the implementation of the ban Bektashis have been forced to change belief direction, Bektashi dervish lodges and shrines are appointed by Nakhsi sheikhs. Thus, Bektashis was kept under control and Bektashis was forced to follow suni line. In the meantime, Haci Bektash Veli lodges were given to the management of Nakhsi sheikhs. This practice continued for many years, Bektashiresponse was taken into consideration, among Bektashi dervishes and Nakhsi sheikhs was bickering. The most important of these, occurred in the period of Sheikh Yahya Efendi has occurred. In this study, Nakhsi sheikhs at Haci Bektas Veli lodges, between Sheikh Yahya Efendi and dervishes events occurring and his research and prepared instructions by Sirri Pasha who was sent to calm these events are discussed.

Keywords: Sect, Bektashism, Nakhsism, Haci Bektas Veli Lodges, Sırrı Pasha

*Dr., Tarih Öğretmeni. fahrimaden©mynet.com

Giriş

Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından sonra 8 Temmuz 1826 tarihinde toplanan meşveret meclisinde alınan kararla ve hemen ardından yayınlanan bir fermanla Bektaşîlik yasaklanmıştı (BOA, HAT, 290/17351; Esad Efendi, 1243: 213; Ahmed Cevdet Paşa, 1309: 182; Ahmed Lütfi Efendi, 1290: 151). Bektaşiliğin yasaklanmasının asıl sebebi Yeniçeri Ocağı ile ilişki içerisinde olmaları iken devlet yasağın sebebini onların dini emir ve yasaklara uymamaları gerekçesine dayandırmıştı[1]. Yasak ilk olarak İstanbul'da uygulanmış, buradaki Bektaşî tekkeleri yıktırılırken içlerinde bulunan Bektaşî şeyh ve dervişleri ilmiye mensuplarının yoğun olduğu bölgelere sürgün edilmişlerdi (Bazı sürgünler için bkz. BOA, C.ZB, 34/1680; C.ZB, 17/843; BOA, HAT, 512/25094-D,E,F,G; HAT, 290/17351; BOA, C.DH, 125/6218; Esad Efendi, 1243: 211-212; Ahmed Cevdet Paşa, 1309: 182-183Ahmed Lütfi Efendi, 1290: 151-152). Bu arada yasak Anadolu, Rumeli ve Mısır'a da teşmil edilerek buralardaki tekkeler de kapatılmış, hatta pek çoğu yıktırılıp mal varlıkları müsadere edilmiş, ancak türbe mahalleri bırakılmıştır (Türbe mahalleri bırakılarak kapatılan ve yıktırılan Bektaşi tekkeleri için bkz. BOA, MAD, 9771, s.8-23, 42-47, 56-88, 94-100, 104-109, 168-172). Sürgün edilen Bektaşîlerin Sünnileştirilmeleri için sürekli denetim altında tutulmaları, ayrıca itikadi açıdan sorun oluşturmayan dervişlerin de bu halleri üzere devam etmeleri için türbe mahallerine ve önemli tekkelere Nakşî şeyhleri görevlendirilmiştir (Nakşi şeyh görevlendirilen büyük Bektaşi tekkelerinden Abdal Musa, Ramazan Baba, Sersem Ali Baba tekkeleri için bkz. BOA, C.EV 134/6667; C.EV, 425/21510; BOA, EV.MKT, 104/61). Zamanla bu uygulama Bektaşî tarikatının merkezi olan Hacı Bektaş Velî tekkesi için de geçerli olmuştur.

Hacı Bektaş Velî Tekkesi'nde Nakşî Şeyhler

Bektaşî tekkelerinin kapatılması ve yıktırılması sırasında Hacı Bektaş Velî tekke ve türbesi yıktırılmamış, hatta bu zata olan saygı sebebiyle tekkenin kapatılmasına da gerek görülmemişti. Bu durum Hacı Bektaş Velî tekkesinin tamamen kontrol dışı bırakıldığı anlamına gelmiyordu. Keza 1827 yılında tekke şeyhi Hamdullah Efendi'nin Amasya'ya sürgün edilmesiyle tekkenin meşihat ve tevliyeti âtıl durumda kalmıştı. Bu sebeple Mucur kazası naip ve mütesellimlinden tekkede oturan, takva sahibi ve alim bir kişinin şeyhliğe getirilmesi istenmişti (BOA, MD, nr.242, s.231-232). Bunun üzerine Hacı Bektaş Velî tekkesi şeyhliğine 5 Mart 1828 tarihinde, Nakşî tarikatı usulünü sürdürmek şartıyla Hamdullah Efendi'nin kardeşi Velîyüddin Efendi atanmıştı (*Kırşehir* Şer'iye *Sicili*, nr. 15, s.84). Ayrıca tekkenin vakıf köylerinin 4.290 guruş olan yıllık geliri ve mahsulü ile emval, eşya ve emlakının idaresi de kendisine bağlanmıştı. Velîyüddin Efendi'nin bu göreve getirilmesinde kendi halinde meşguliyeti, düzgün itikadlı olması, Nakşî tarikatına rağbet etmesi ve köy halkı

ile iyi geçinmesi etkili olmuştu (BOA, C.EV, 464/23489). Öte yandan Nakşî ayini emrinden sonra uzun süre tekkede bulunan şeyh ve dervişlere dokunulmaması dikkat çekiciydi. Bu dönemde Kırşehir ve çevresinde yaşanan istikrarsızlığın ortadan kalkmasının beklenildiği anlaşılmaktaydı. Zira bu yıllarda Pehlivanlı Aşireti Beyi Halid, Nevşehir, Kırşehir ve Bozok sancaklarını zapt etmiş, hatta kendi saflarına kattığı Ürgüp voyvodasına 1833 yılında Hacı Bektaş Velî türbesinde kurbanlar kestirmiş, Yeniçeri Ocağı'nda olduğu gibi beldeye serdar ve odabaşı tayin ederek, kendisi geldiğinde mükemmel silahlar ile hazır olmalarını istemişti (BOA, HAT, 363/20142-C).

Nitekim 18 Ağustos 1834 tarihinde Çelebilik payesinin kaldırılmasıyla Velîyüddin Efendi'nin de görevine son verildi. Ayrıca bir daha tekkeye ayak basmamak kaydıyla Sivas'a sürgün edildi (Yücer, 2003: 470-471, 479, 486). Dönemin türbedarı ve mücerred erkanını devam ettiren Mehmed Nebi Baba tekkede bırakıldı. Kısa bir süre sonra ise tekkeye, Nakşî usulünün idamesi için Nakşî şeyhlerinden Kayserili Mehmed Said Efendi atandı[2]. Bunun üzerine Kırşehir'e gelen Said Efendi, şehrin girişinde Mehmed Nebi Baba tarafından karşılanarak tekkeye götürülüp görevine başladı[3].

Mehmed Said Efendi'nin tekkede ifa edeceği vazife Hacı Bektaş Velî'nin medfun olduğu tekke ve kasabanın mülhid ve zındık Bektaşîlerden temizlenmesi olup, bu görev dairesinde tekkenin eski "şeyh-i bâtılları" def edilerek meşihatı kendisine verilmişti (BOA, HAT, 553/27362). Bununla birlikte Said Efendi tekkede Nakşî ayini yaptıracak, tekke vakfının tevliyetini yürüterek gelirlerini tahsil edecekti. Ayrıca vakıf gelirleriyle tekkenin ve misafirlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak, ayrıca irşad faaliyetinde bulunarak tekkedeki dervişlere dini ilimlerin öğretilmesine çalışacaktı (BOA, C.EV, 26/1294). Dahası Said Efendi tarikatın hukukunu koruyarak tekkede Allah'ın rızasına aykırı hal ve hareketin meydana gelmesini engelleyecekti (Ahmed Rıfkı, 1327: 28). Böylece merkez tekkedeki tarikat faaliyetlerinin yanı sıra her türlü ekonomik tasarruflar da Nakşî şeyhine havale edilip tekke her yönüyle Nakşî denetime sokulmaya çalışıldı.

Bu arada tekkede Nakşî şeyhlerle birlikte yer alan, ancak herhangi bir işe karıştırılmayan türbedarların mevcudiyetleri devam etti. Sivaslı Mehmed Nebi Baba'nın 1834 yılında vefatından sonra sırasıyla tekkede Merzifonlu İbrahim Baba, Vidinli Mahmud Baba, Sofyalı Ali Baba, Çorumlu Hasan Baba ve Yanbolulu Türabi Ali Baba (Ahmed Rıfat Efendi, 1293: 182-183;)[4] gibi Bektaşî babaları türbedarlık yaptılar.

Said Efendi, 1842 yılında vefat edinceye kadar (BOA, C.EV, 26/1294)[5] Cuma namazından sonra tekkede Nakşî ayini icra ederek, tekkeyi sekiz yıl yönetmiştir. Bu arada oğlunu Bektaşî dervişlerinden birinin kızıyla evlendirmiş, dervişler arasında büyüyen torunu Arif ise, Mehmet Ali Hilmi Baba'dan nasip alarak Bektaşî olmuştur (Yücer, 2003: 487). Said Efendi'nin vefatından sonra oğlunun bu göreve ehil ol-

maması sebebiyle Hacı Bektaş Velî tekkesinde yine Nakşî hatmi[6] icra etmek üzere yeni bir şeyh arandı. Bu arada göreve Nakşî tarikatından ve müderrislerden Şeyh Ebubekir Efendi talip oldu. Ayrıca tekke vakfının gelirleriyle ilgili merkezi hükümete başvurarak bilgi almak, muhtemelen şeyhi olacağı tekkede elde edeceği geliri öğrenmek istedi (BOA, İ.DH, 58/2856; Soyyer, 2005: 77). Merkezi hükümet Ebubekir Efendi'nin isteğini reddederek bu göreve Nakşî şeyhlerinden Ispartalı Mehmed Nuri Efendi'yi atadı[7]. Ayrıca bu görev değişikliği sırasında Hacı Bektaş Velî tekkesi vakfı da teftişten geçirildi. Tekke vakfının ne kadar gelirinin bulunduğu araştırılarak vakfın gelirinin gerekli miktarı tekkede bırakılmak şartıyla hazineye aktarılması istendi. Ancak daha sonra vakıf gelirlerinin hazine tarafından zaptının uygun olmayacağına karar verilerek bu gelirler on beş hisseye taksim edildi. Bunlardan dördü meşihat ve tevliyet görevini yapan kişiye, üçü daha önce şeyhlikten uzaklaştırılmış olan Hamdullah Efendi'ye, dördü Hacı Bektaş Velî türbesi ve tekkesinin tamirine, kalan dördü ise tekkedeki dervişlerin yiyecek masraflarına tahsis edildi (BOA, C.EV, 26/1294; BOA, İ.DH, 58/2856; İ.DH, 68/3399; BOA, A.MKT, 2/84; A.MKT, 2/45; *Kırşehir* Şer'iye *Sicili*, nr.15, s.78). Böylece Nakşî Mehmed Nuri Efendi'nin şeyhliği döneminde Çelebiler yeniden Hacı Bektaş Velî tekkesine sokulmaya ve yönetiminde söz sahibi olmaya başladılar. 1842 yılında Hacı Bektaş Velî vakfından Çelebilere hisse ayrıldıktan[8] sonra Çelebilerden Ali Celaleddin Efendi'nin Hacı Bektaş Velî tekkesi şeyhi ve bu hissenin mütevellisi olduğu kabul edildi (Akkuş, 1999: 33). Böylece Çelebiler merkez tekkede yeniden resmi olarak söz sahibi olurlarken artık burada biri türbedar olmak üzere üç şeyh ortaya çıktı. Bunlardan biri dışarıdan atanan Nakşî şeyhi, diğeri mücerred erkanı ikame eden Baba ve sonuncusu Hacı Bektaş Velî'nin soyundan gelen Çelebi'ydi. Bu durum tekkedeki rekabet ve çekişmeleri artırdı. Bektaşîler merkez tekkede tek söz sahibi olmanın Nakşî şeyhi etkisiz hale getirmekten veya bu uygulamaya son verdirmekten geçtiğine inanıyorlardı. Bu hedef için bilhassa daha önce tekkeden uzaklaştırılan Çelebiler her fırsatı değerlendirdiler ve çeşitli girişimlerde bulundular.

Hacı Bektaş Velî tekkesi vakfı ile ilgili yeni düzenleme üzerine 1849'da tekke vakfı hissedarlarıyla arasında meydana gelen muarazadan dolayı Nakşî şeyhi Nuri Efendi istifa etti (BOA, EV.MH, 438/28). İstanbul'a gelen Nuri Efendi, Bektaşîlerin tekkeye müdahalelerinden şikayetçi olduysa da tekke vakfının gelirlerinin taksim edilmesi ve Çelebilere de hisse ayrılması hususunda merkezi hükümetin düşüncesinde bir değişiklik olmadı. Hatta 1851 yılında eskiden olduğu gibi Çelebilerden vergi talep edilmemesi emredildi[9]. Vakıf konusundaki son karar üzerine Nuri Efendi'nin tekkeye geri dönmek istememesi yeni bir Nakşî şeyhi aranmasına ve tekkeye Nakşî tarikatından Nevşehirli Yusuf Ziya Efendi'nin vekaleten atanmasına neden oldu (BOA, A.MKT.MHM, 18/48; BOA, İ.MVL, 143/4009)[10]. Ancak bu olaydan sonra İstanbul'dan gönderilen Nakşî şeyhlerinden hiç biri tekkeye giremediği gibi maaşını alıp şehrin ücra bir yerinde oturmak durumunda kaldı (Soyyer, 2005: 78). Ayrıca

tekkeye Nakşî şeyhler atanmaya devam edildiyse de bu olaydan sonra bunların tekke üzerindeki hakimiyetleri büyük ölçüde azaldı.

Öte yandan Çelebiliğin yasaklanması üzerine tekkede Bektaşîler, Hacı Bektaş Velî'nin yol evladı olduklarını dile getiren ve türbedar olarak bulunan Babalar tarafından temsil edilmiş, bu göreve 1849 yılında Ali Türabi Baba getirilmişti (BOA, A.MKT.NZD, 15/16; BOA, DH.MUİ, 63/46; BOA, A.MKT.UM, 30/10). Çok gayretli bir şahıs olarak gösterilen Türabi Baba usulen Nakşî icazeti alarak tekkeyi mamur bir hale getirmek ve Bektaşîlere hizmet vermek için çalışmıştı[11]. Bununla birlikte zamanla Çelebilerin yeniden vakıf gelirlerinden hisse almaya başlamaları ve onlara karşı merkezi hükümetçe yürütülen baskıların azalması tekkede yeniden söz sahibi olmalarına imkan sağlamıştı. Bu da tekkede Bektaşîlerle-Nakşî şeyhlerin çekişmelerine Çelebiler-Babalar sürtüşmesini ekleyerek kimin şeyhlik görevine ehil ve yetkili olduğu tartışmalarını beraberinde getirmişti.

Türabi Baba'nın 1868 yılında vefatından sonra, Selanikli Hasan Baba tekkeye türbedar tayin edildi. Bununla birlikte aynı dönemde Çelebi Feyzullah Efendi'nin de tekkenin boş bulunan şeyhliğine ataması yapıldı (BOA, A.MKT.MHM, 134/40). Ancak Feyzullah Efendi'nin postnişinliği Selanikli Hasan Baba'yı destekleyen Bektaşîler tarafından tepkiyle karşılandı. 1873 yılında Feyzullah Çelebi "zümre-i revâfız" tarafından zorla şeyhlikten uzaklaştırılarak yerine tekrar Selanikli Hasan Baba getirildi. Bunun üzerine yapılan şikayetle Hasan Baba, ehl-i sünnet itikadını bozduğu ve halkı doğru yoldan saptırdığı gerekçesiyle İstanbul'a getirilip Trablusgarp'a sürgün edildi (BOA, A.MKT.MHM, 470/83; A.MKT.MHM, 470/89). Meşihat vazifesi ise tekrar Feyzullah Çelebi'ye iade edildi (BOA, A.MKT.MHM, 470/83).

Bu olay tekkede Çelebiler ile Babalar arasındaki husumet ve soğukluğun artmasına neden oldu. Zira Hacı Bektaş Velî tekkesindeki Babalar taraftarı dervişler Feyzullah Efendi'ye iftira atarak onun tekkeden ihracını temine çalıştılar (Hatifi, "Destan" şiirinden. Kocatürk, 1955: 494). Bu kişiler Hasan Baba'dan sonra boş kalan tekke şeyhliğinin Feyzullah Çelebi tarafından tarikat geleneklerine aykırı olarak zapt edildiğini, bu sebeple onun yerine başka birinin tayinini istediler. Bunun üzerine merkezi hükümet tekkeye Perişan Baba'yı atadı. Ancak 1875 yılında Feyzullah Çelebi, İstanbul'daki Merdivenköy ve Yedikule Bektaşî tekkesi şeyhlerinin, kendisine karşı isyan çıkarmak için dervişlere teşvikte bulundukları gerekçesiyle bunlara gerekli cezanın verilmesi isteğinde bulunup (BOA, Ayniyat Meşihat, nr.1081, s.113; Soyyer, 2005: 81), şeyhliğe geri dönmek için mücadeleye devam etti. Nitekim 1877'de Perişan Baba'yı tekkeden uzaklaştırarak şeyhliği tekrar eline aldı. Görüldüğü üzere merkez tekke tarikatın resmi olarak yasaklı olduğu bir dönemde bu tür karmaşa, rekabet, çekişme ve dedikodularla uğraşmaktaydı. Zira bu sırada merkez tekkedeki bazı dervişler ise şeyhliğe Yesari Baba'yı geçirmek için faaliyet göstermekteydi (BOA, Ayniyat Meşihat, nr.1081, s.49; Soyyer, 2005: 80-83).

Feyzullah Çelebi'nin 1878 yılında vefatı tekkede yeni bir postnişin krizinin başlamasına sebep oldu. İlk olarak Feyzullah Çelebi'nin büyük oğlu Çelebi Cemaleddin, merkezi hükümete babasının vefatını bildirerek meşihatın kendisine verilmesini, bu hakkın 600 seneden beri kendi sülalesinde olduğunu, bu makama kendisi getirilecekken Hafız Nuri isimli bir şahsın müdahalesi sebebiyle işlerin uzun süre sürüncemede kaldığını, mesele hallolacağı sırada ise babasının evlat bırakmadan öldüğü iddialarının gündeme getirildiğini bildirdi. Ayrıca İstanbul'daki Edirnekapı tekkesi şeyhi Emin Baba, Karaağaç tekkesi şeyhi Hakkı Baba, Rumelihisarı tekkesi şeyhi Ahmed Baba, Karyağdı tekkesi şeyhi Münir Baba, Büyük Çamlıca tekkesi şeyhi Nuri Baba ve Yedikule tekkesi şeyhi Hüseyin Resmî Baba gibi şeyhler Çelebi Cemaleddin'in sarf, nahiv ve akaid ilimleri ile Halebî isimli Hanefi fıkhına ait kitapların okutulmasına muktedir olduğunu belirtilerek tekke şeyhliğinin kendisine verilemesini istediler. Ayrıca şeyhliğin Çelebi Cemaleddin'den başkasına verilmesi durumunda "600 senelik hanedanın" perişan olacağını ve kendilerinin bu şeyhten başkasına tabi olmayacaklarını bildirdiler (BOA, Y.MTV, 2/16).

Nakşî Şeyh Yahya Efendi'nin Hacı Bektaş Velî Tekkesine Getirilmesi

Merkezi hükümet Çelebiler ve Babaların bu arzularına icabet etmek yerine Nakşî tarikatından Yahya Efendi'yi tekkeye şeyh tayin etti[12]. Ancak bu durum Bektaşîlerin kendilerinden olan birinin Hacı Bektaş Velî tekkesine tayin edilmesi ısrarlarına son veremedi. Aksine Bektaşîler, bu defa şeyhlik müessesenin dışında "Dedebabalık" unvanını icat edip bunu merkezi hükümete onaylatmak ve 1880 yılında "Dedebaba" olarak Mehmed Ali Hilmi Baba'nın tekkede posta oturması için teşebbüste bulundular. Ancak merkezi hükümet "Dedebabalık" unvanıyla bir vazifenin bulunmadığı cevabını vererek Bektaşîlerin bu teşebbüsünü de geri çevirdi (BOA, Ayniyat Meşihat, nr.1413, s.162). Bu arada Mehmet Ali Hilmi Baba kendisini destekleyen şeyh ve dervişlerden yardım toplayıp[13], hükümetin onayı olmadan, fiili bir durum olarak Hacı Bektaş Velî tekkesi postuna oturdu (BOA, EV.MKT, 1236/56).

Yahya Efendi ile Mehmet Ali Hilmi Baba'nın Hacı Bektaş Velî tekkesine gelişi burada huzurun iyice bozulmasına yol açtı. Özellikle Mehmet Ali Hilmi Baba, Çelebiler tarafından tepkiyle karşılandı. Nihayet öteden beri Bektaşîler arasında yaşanan Çelebiler-Babalar çekişmesi, merkez tekkede şeyh olma hakkının hangi kola ait olduğu ve kimin bu göreve ehil bulunduğu noktasında düğümlendi (Yücer, 2003: 496)[14]. Öncelikle merkez tekkedeki Hafız Ali Baba şeyhliğin kendine ait olduğunu ve Mehmet Ali Hilmi Baba'nın bu görevi zorla eline aldığını, bu sebeple görevin kendisine iadesini istedi. Bu arada Hafız Ali Baba'nın şeyhliğini isteyenler de merkezî hükümete gönderdikleri yazılarda ona destek olmuşlardı (İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1762, v.10b, 26b-28b). Ancak Hafız Ali Baba bu mücadelesini istediği yönde sonuçlandıramamıştı.

Bununla birlikte Şahkulu tekkesi şeyhliğinden merkez tekkeye terfi eden Mehmet Ali Hilmi Baba, buradaki Perişan Baba'yı uzaklaştırmak için de çaba sarf etti. Böylece tekkede bir de Babalar arasında mücadele baş göstermiş oldu. Mehmet Ali Hilmi Baba, kendisinin Selanikli Hasan Baba'nın müridi olduğunu, bu sebeple merkez tekkede şeyhliğin kendisine verilmesi gerektiğini savundu. Bu durum karşısında Perişan Baba, 1882 yılı sonunda Mehmet Ali Hilmi Baba lehine merkez tekkedeki görevinden çekildi[15]. Ancak bu defa da Çelebiler arasında vakıf hissesi meselesi ortaya çıktı. Tekke vakfından Çelebilere ayrılan hissenin mütevellisi bulunan Çelebi Cemaleddin, 1827'de tekkede fesada sebep olmaktan dolayı Amasya'ya sürgün edilen amcası Hamdullah Efendi'nin çocuklarının tekke vakfından hisse alamayacakları iddiasıyla mahkemeye başvurdu[16].

Öte yandan ilk zamanlar Mehmet Ali Hilmi Baba'ya karşı son derece hürmetkâr davranan Yahya Efendi'nin, tekke vakfının gelirlerinin kendisine tahsis edilmesinden sonra bu tutumu değişti (Hatifi, "Destan" şiirinden. Kocatürk, 1955: 494). Bunun üzerine Bektaşîler, gerçek gündemlerine dönerek Nakşî şeyhi Yahya Efendi'yle mücadeleye başladılar. 1883 yılında Yahya Efendi hakkında tekkede yolsuzluk yaptığı ve zimmetine para geçirdiği iddiasıyla bir şikayette bulundular (İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1762, v.60a, 90a-91a). Yahya Efendi ise aynı yıl tekkeye dönen Perişan Baba'nın tüm dervişlerle ittifak ederek, postnişinlik ve dedebabalık iddiasıyla kendisine "su-i kasd" yaptıkları iddiasıyla haklarında davacı olmuştu (BOA, EV.MKT, 1250/30). Bu şikayetler üzerine İstanbul'a gelen Yahya Efendi zimmetine para geçirdiği iddiası kendisine sorulduğunda, almış olduğu paraları tekkenin ihtiyaçları için harcadığını, ancak muhâsebesi görülmediği için durumun anlaşılamadığını ifade etmişti (İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1762, v.120b-121a, 123a). Ayrıca kendisinden görevinin başına dönmesi istendiğinde yol masraflarını karşılayamadığı için Hacı Bektaş Velî tekkesine dönemediğini bildirmiş (İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1769, s.38), ayrıca kendisi İstanbul'da iken tekkeye serseri gürûhundan birtakım şahısların toplandığını ve bunların kendisinin tekkedeki hizmetine ve diğer işlere mani olacaklarını söyleyerek, Hacı Bektaş Velî tekkesine gittiği zaman kimsenin müdahale etmemesi hakkında Ankara vilayeti tarafından bir emirnâme yazılmasını talep etmişti (İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1762, 68a-b). İşte Sırrı Paşa'nın Temmuz 1885 tarihinde Hacı Bektaş Velî tekkesine gönderilmesi bu münasebetle ortaya çıkmıştı.

Sırrı Paşa'nın Tekkedeki Tahkikatı ve Hazırlanan Talimatnâme

Sırrı Paşa, Hacı Bektaş Velî tekkesine Nakşî şeyhi Yahya Efendi ile Bektaşîler arasında meydana gelen muarıza münasebetiyle gelmiş, olayı soruşturmak amacıyla burada bir süre ikamet etmişti. Görevi tekkeyi denetlemek ve yaşanan muarızayı ortadan kaldırmak olan Sırrı Paşa, daha sonra meydana getirdiği *Mektûbâtı*'nda

görevi sırasında tekkedeki gözlemlerine ve hazırlattığı talimatnâmeye yer vermiştir. Eserin 174-185. sayfalarında yer alan gözlemler ve talimatnâme o dönemde Hacı Bektaş Velî tekkesinin mevcut durumu, yönetimi, buradaki dervişlerin ahvalleri, Nakşî şeyhi Yahya Efendi ile Çelebi Ahmed Cemaleddin Efendi'nin tekkedeki konumu ve dervişlerle münasebetleri hakkında bilgiler vermesi yönüyle dikkate değerdir.

Sırrı Paşa tekkeye gitmeden önce İstanbul'a gerek dervişlerden gerekse Yahya Efendi'den şikayet telgrafları ve bazı tahriratlar gelmiştir. Bunlar uzun süredir dervişler ile Yahya Efendi arasında süregelen niza ve ihtilaflara dairdir. Bu itibarla tekkede yaşanan hadiseler yeni değildir. Sırrı Paşa tekkeye gitmeden önce bu konudaki evrakları incelemiş ve tekkedeki huzursuzluğun Şeyh Yahya Efendi'nin tayin edilmesiyle başladığını anlamıştır. Sırrı Paşa tekkeye ulaştığında burada kırk kadar[17] derviş tarafından karşılandıktan sonra Şeyh Yahya Efendi ve Çelebi Efendi ile görüşmüştür. İleride ağız değiştirerek şikayetlerin mahiyetini değiştirmeye mahal bırakmamak amacıyla her iki tarafın şikayetlerini tekrar dinlemiş, ayrıca tarafsız görünen Çelebi Efendi'nin de bu husustaki bilgilerine ve şahitliğine müracaat etmiştir. Bu soruşturma neticesinde hepsinden aldığı ilave cevapları resmi evraklarla birlikte İstanbul'a göndermiştir (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 174).

Sırrı Paşa'nın Hacı Bektaş Velî tekkesinde edindiği izlenimlere göre o dönemde tekkenin dış kapısından dış avlusuna girildiğinde solda Atevi, sağda ise tekkenin malı olan davar ve sığırların ağılı mevcuttu. Bu avludan küçük bir kapı ile ikinci avluya giriliyordu. İkinci avluda Meydanevi, Kilerevi, Ekmekevi, Aşevi ile üç dairden oluşan Mihmanevi bulunuyordu. Bu evlerin her biri birer babanın idaresinde olup yanlarında birer ikişer de dervişleri vardı. Meydanevi'ndeki baba diğer babaların kendisine uydukları ve tabi oldukları reisleri idi. Adı geçen evler ve odalar gayet mamur ve âbâd olup, ikinci avlunun sağ tarafında Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan cami yer alıyordu. Ancak bu caminin taşları soğuğa ve sıcağa dayanmaz türden olduğundan, bir de bakımsız kalmasından ve tamir yaptırılmamasından dolayı içine girilmesi tehlikeli ve harap bir hale gelmiş durumdaydı. Sırrı Paşa bu manzarayı teessüfle karşılamıştı (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 175).

Ayrıca bu avludan büyük bir kapı ile Hacı Bektaş Velî'nin türbesinin bulunduğu bahçeye giriliyordu. Bu bahçe zamanla bir mezarlık halini almış olup uç kısmına Hacı Bektaş Velî'nin ve onun soyundan gelen Balım Sultan'ın mükellef ve mamur türbeleri yapılmıştı. Hacı Bektaş Velî'nin türbesine bitişik ve üstü kapalı nefis bir daire daha vardı ki burada da pek çok mezar mevcut olmakla birlikte mezarların olduğu kısım duvarla ve kapıyla ayrılıp güzelce döşendiğinden orada cemaatle beş vakit namaz kılınıyordu. Türbelerin yan ve arka tarafları gayet geniş bir bahçe olup adeta cennet gibiydi (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 175-176).

Tekkenin içindeki ve dışındaki müştemilatının temizliği çok nadir görülebilecek ölçüde olduğundan buradaki dervişlerin hizmeti takdire şayandı. Burada beş vakit ezan okunup tekkenin hususi imamı bulunduğundan mevcut dervişlerin hepsi cemaatle namaz kılmaya itina gösteriyorlardı. Sırrı Paşa dervişlerin ikamet ettikleri hücreleri tek tek gözden geçirmiş, dinen yapılması yasak edilen herhangi bir şeye rastlamamıştı. Dervişler sükut ve sessizlik içerisinde gece-gündüz vazifelerine devam etmekte, üstleri ve başları imrenilecek surette temiz ve paktı. Bazı Bektaşî babalarında görüldüğü gibi bunlarda şeriatça haram ve yasak edilen şeylerden hiçbir iz görülmeyip, tam aksine hepsi ehl-i sünnet olup iman nuru yüzlerinde parlıyordu. O kadar ki Sırrı Paşa'nın Şeyh Efendi ve saireden öğrendiğine göre bu güzel hal onun tekkede bulunduğu zamana mahsus bir takıyye olmayıp, dervişler diğer zamanlarda da kendilerine ait işleri yapmaya ve beş vakit namazlarını edaya devam etmekteydiler (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 176-177).

Bu dönemde Çelebi Efendi'nin Hacı Bektaş kasabasındaki evlere nazaran oldukça mükellef bir konağı vardı. Henüz otuz yaşına varmamış bir delikanlı olan Çelebi Efendi, ulemadan olup vaktini ilim tahsiliyle geçirmekteydi. Şeyh Yahya Efendi ile dervişler arasında meydana gelen kavgadan sonra tekkeye uğramamaktaydı. Anadolu'nun bazı vilayetlerinde bulunan Hacı Bektaş Velî muhibbanı Çelebi Efendi'ye onun evladı olması hasebiyle çok bağlıydı. Hususi olarak ziyaretine gelip pek çok hediye ve nüzurat getirirlerdi. Ayrıca Çelebi Efendi'nin babasından kalma mülkleri de bulunduğundan durumu tekkenin o sırdaki halinden daha iyiydi. Bu münasebetle tekkeye gelen ziyaretçilerin çoğu onun konağında misafir oluyordu (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 177).

Hacı Bektaş Velî tekkesinin on beş dakikalık mesafede Hanbağı ve Dedebağı ismi verilen iki büyük bağı ile bir miktar arazisi vardı. Bunlar az çok hasılata sahipti. Ayrıca tekke vakfına bağlı köylerin aşar bedeli ve zahiresinden senelik 30-40 bin guruş gelir bulunuyordu. Ancak tekkenin masraflarına bu kadar gelir kafi gelmemekteydi. Zira tekkenin kapısı herkese açık olup buraya devamlı surette gelen ve giden eksik olmadığından bu gelir yetmemekte, bu itibarla tekkenin birkaç kat daha fazla sadaka ve nüzurat geliri hasıl oluyordu. Rivayete göre Şeyh Yahya Efendi tekkenin meşihatına tayin edildikten sonra önceki kadar ziyaretçi gelmediğinden sadaka ve nüzurat azalmış, böylece tekkenin idaresi bozulmuştu (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 177-178).

Sırrı Paşa'nın tahkikatı sırasında Şeyh Yahya Efendi şeyhliğe tayin olunduğundan beri Nakşî ayinini yalnız bir iki defa icra ettirdiğini, ondan sonra bir daha ayin yaptırmadığını ve ders okutmadığını itiraf etmişti. Dervişler ise, "Şeyh Efendi ne zaman Nakşî ayini icra etmek istemiş de biz hazır bulunmadık. Bize ne zaman ders okutmak istemiş de biz dinlemedik" diyerek kendilerini savunmuşlardı

(*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 178). Bu durum Şeyh Yahya Efendi'ye sorulduğunda, "bunda kusur ettim" cevabını vererek, "dervişler her ne kadar öyle söylüyorlarsa da onların gizledikleri başkadır. Hatta ben de hususi olarak Bektaşî tarikatından ikrar alıp onların sırların vakıf oldum" demişti. Bunun üzerine Sırrı Paşa, "madem ki bunların iyi halleri görülüyor, tekkede kimse dinin yasakladığı bir şeyi yapmaya cüret edemiyor, dervişler Nakşî ayini yapılmasına ve ders okutulmasına talip oluyor, o halde siz de göreviniz olan ayin yaptırmaya devam ederek akaidden veya hadis-i şerifden bir ders okutmaya himmet buyurmalısınız" diyerek Şeyh Yahya Efendi'ye nasihat etmişti (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 178-179)[18].

Sırrı Paşa'ya göre Şeyh Yahya Efendi, dervişlerden şikayetçi olmakta haklı olmadığı gibi vazifesini ifa etmede hiçbir engelle karşı karşıya bulunmuyordu. Bu sebeple şeyhin görevinin yaptırılmadığı iddiası doğru değildi. Bununla birlikte daha önce "dedebabalık" makamıyla Mehmet Ali Baba'yı tekkeye getiren[19], Mehmet Ali Baba bu makamdan alınınca[20], tekkeye yüz elli iki yüz adım mesafedeki Balımevi'inde ikamet eden Perişan Baba'yı "babalık" makamına getirerek bir müddet bu makamda bulundurduktan sonra onunla bozuşarak tekkeden uzaklaştıran da Şeyh Yahya Efendi idi (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 179-180). Ayrıca 1881 tarihinde Çelebi Efendi'nin cevabında yazıldığı üzere Şeyh Yahya Efendi, bir ara Rumeli'deki Bektaşi babalarından Aluş Baba ve diğer bazı babaları Hacı Bektaş Velî tekkesine davet etmiş, onlar da Ramazan ayında tekkeye gelmişler, ancak uyuşamadıklarından adı geçen babalar Şeyh Yahya Efendi'nin kendilerine göndermiş olduğu davetnameyi Çelebi Efendi'nin nezdinde bırakarak, bir de Şeyh Yahya Efendi'nin şeyhliği terk edip tekkeden gitmek için kendilerinden bir miktar peşin para ve aylık on beşer lira maaş istediğini bu sebeple tekkeden geri dönmek durumunda kaldıklarını bildirerek Rumeli'ye dönmüşlerdi (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 180).

Hasılı Şeyh Yahya Efendi ile dervişler arasındaki kavga herkesçe çirkin görüldüğünden idare tarafından bahis konusu edilmiş, bu durum tekkenin kapanması gibi bir sonuç vereceğinden burada iyi idarenin tesis edilmesi amacıyla bir talimat hazırlanıp, Şeyh Yahya Efendi ve dervişlerin ileri gelenlerinden altısının katılımıyla bir komisyon kurulmasına karar verilmişti (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 180-181). 19 Temmuz 1885 tarihinde kararlaştırılan bu idare komisyonun ne şekilde hareket edeceğini tespit eden talimatnamenin bir nüshası Şeyhülislamlık makamına gönderilecek, diğer bir nüshası ise tekkenin Meydanevi denilen bölümünde muhafaza edilecekti (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 182). On iki maddeden oluşan talimatnâme şöyledir:

1. Hacı Bektaş Velî tekkesinin ihyası padişah tarafından istenilmekte ve lüzumlu görülmekte olduğundan tekkede postnişin olan Şeyh Yahya Efendi, memuriyetinin gereği olarak tekkede Nakşibendî âyîni icra edecek, ayrıca dervişlere

devamlı surette İslam akaidinden ve Hz. Peygamberin hadislerinden münasip bir ders okutacak; buna kimse mani olmayacaktı.

2. Tekkede şeriat ahkamına ve tarikat adabına aykırı bir hal ve hareket görülmeyeceği ve duyulmayacağı gibi herhangi bir kişinin böyle bir hal ve hareketine Şeyh Efendi tarafından meydan verilmeyecekti. Eskiden olduğu üzere tekkede ezan okunarak beş vakit namaz cemaatle eda edilecekti (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 182).

3. Meşihat makamının tasarrufunda olan hususlara dervişler müdahale etmeyecek, Şeyh Efendi şeriat ahkamına ve tarikat adabına aykırı bir hal ve hareketlerini görüp kendilerini o hal ve hareketten vazgeçirmekten ümidini yitirmedikçe ve bu durumu vilayete bildirmedikçe, iyi halleri tasdik edilmiş olan ve dervişlerin kıdemlilerinden bulunan babaları tekkeden uzaklaştıramayacaktı.

4. Tekkede dervişlerin ileri gelenleri ile Şeyh Efendi arasında vuku bulan ihtilâfın giderilmesi, burada ciddi ve hakiki iyi halin gerçekleştirilmesi, ayrıca kavga konusu olan tekkenin gelir ve giderine bakmak gibi maksatlarla Şeyh Efendi'nin yönetiminde altı evin en kıdemli babalarından oluşan bir komisyon kurulacak ve tekke bu komisyon tarafından idare edilecekti.

5. Gerek vakıf gelirlerinden gerekse yardımlardan hasıl olacak para, iki anahtarlı bir sandığa konularak anahtarların biri Şeyh Efendi'nin ve diğeri komisyon üyelerinden en kıdemlisinin yedinde hıfz olunup, iki anahtar bir araya gelmedikçe ve komisyonu oluşturan kudemâ-yı dervişânın en az yarısı mevcut ve hazır bulunmadıkça sandık açılamayacaktı (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 183).

6. Tekkenin imarı için az veya çok para sarf edilmesi mutlaka bu komisyonun görüşü ve müsaadesi alınarak gerçekleştirilecek, komisyon üyeleri reisleri olan Şeyh Efendi'nin izin ve onayı olmadıkça yalnız kendilerinin görüş ve ittifaklarıyla para sarf edilmesine yetkili olamayacakları gibi üyelerden en az dördünün görüş ve müsaadesi alınmadan Şeyh Efendi dahi hiçbir yere bir akçe sarf edemeyecekti.

7. Şeyh Efendi devlet tarafından belirlenmiş olan maaştan fazla tekkenin gelirlerinden kendisi için herhangi bir ücret almayacak, alması durumunda bunu geri ödemek zorunda olacaktı.

8. Para harcanması komisyonun görüş ve müsaadesi dahilinde olduğu gibi tekkenin aynî hasılatının, hayvanlarının ve sairesinin satılması da yine bu komisyonun müsaadesine muhtaç olup, komisyon izin vermedikçe herhangi bir şey satılamayacaktı.

9. Tekkedeki eşyaların iki nüsha olarak defteri hazırlanıp, komisyon tarafından tasdik edildikten sonra bir nüshası tekkede hıfz edilecek, diğer nüshası hükümete verilecekti (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 184).

10. Bu defterlerde eşyalar cinsi ve vasıflarıyla kaydedilecek, hangi evlerde ve dervişlerden kimlerin elinde bulunduğu gösterilecek, dervişler herhangi bir sebeple tekkeden ayrıldıklarında haleflerine teslim edecekler, kaybedilmesi veya telef olması durumunda tanzime mecbur olacaklardı.

11. Sonradan tarikat müntesiplerince tekkeye hediye olunacak eşyalar da deftere ilave edilip hükümete bilgi verilecekti.

12. Gerek Şeyh Efendi ve gerekse dervişler bu talimat hükümlerine uygun davranmaya mecbur olup, emirlere ve talimat hükümlerine aykırı hal ve hareket meydana getirenler muhalefetlerinin derecesine göre hükümet tarafından uyarılacaklar, eğer ıslah olmazlarsa tekkeden uzaklaştırılacaklardı.

Bu talimatın hükümleri şeyhülislamlık tarafından kaldırılmadıkça yürürlükte olacaktı (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 185).

Bu karar dervişlere tebliğ edildiğinde onlar Şeyh Yahya Efendi'nin şikayetlerinden bıkmış olduklarından, ileride belki bu vesile ile yine aleyhlerinde davranacağı endişesiyle tekkenin gelirlerinin konulacağı sandığın iki anahtarından birini almak istemediklerini söylemişlerdir. Ancak kararlaştırılan şekilde tekkenin idaresi ortaya çıkan husumetin ortadan kaldırılması için elzem görüldüğünden dervişlerin isteği kabul edilmemiş, hepsi Şeyh Yahya Efendi ile musafaha ederek barıştırılmış, bu konuda yeni bir emre kadar alınan kararların uygulanması iki tarafa tembih olunmuş, ardından Sırrı Paşa tekkeden ayrılmıştır (*Mektûbât-ı Sırrı Paşa*, 1303: 181).

Görüldüğü üzere Bektaşiler merkez tekkede Nakşî şeyhe karşı verdikleri mücadelede bir nebze olsun başarı elde etmişlerdi. Ancak onların isteği olan Nakşî şeyhin buradan uzaklaştırılması düşüncesi gerçekleşmemişti. Sırrı Paşa'nın aracı olmasıyla sağlanan mutabakat ve hazırlanan talimatname Nakşî Şeyh Yahya Efendi'nin tek başına tekkede söz sahibi olmasının önünü kesmişti. Oluşturulan komisyonla Bektaşiler en az Nakşî şeyh kadar tekkenin yönetiminde söz sahibi olmuşlardı. Özellikle Şeyh Yahya Efendi'nin kendisine tahsis edilen maaşla iktifa edecek olması ve tekkenin gelirlerinden kendisine ayrıca hisse ayrılmaması Bektaşileri memnun eden bir gelişmeydi. Bununla birlikte tekkede merkezî hükümetin mutlak yetki sahibi olması gibi tekkenin özerkliğini ortadan kaldıran bir durum oluşmuştu.

Sırrı Paşa'nın Hacı Bektaş Velî tekkesinde Nakşî şeyhi Yahya Efendi ile Bektaşîler arasında vesile olduğu huzur ortamı ve hazırlattığı talimatnâmenin etkisi fazla uzun sürmemişti. 1891 yılında Şeyh Yahya Efendi "müsâvi-i ihvân" konusunda hükümete bir istida göndermiş (BOA, EV.MKT, 1731/9), 1893 yılında ise Hacı Bektaş kasabası halkından bazı kişiler Yahya Efendi hakkında şer-i şerife aykırı davrandığı ve bazı kötü halleri bulunduğu yönünde bir şikayette bulunmuşlardır

(BOA, DH. MKT, 189/42)[21]. Bunun üzerine Bektaşîler tarafından "yalancı", "vesveseci", "şeytan" gibi sıfatlarla anılan Yahya Efendi, yapılan soruşturma neticesinde görevinden alınarak yerine Malatyalı Hacı Mehmed Baba getirildi. Ancak Yahya Efendi, şeyhliğin Nakşî tarikatına ve dolayısıyla kendisine verildiğini, oysa Malatyalı Hacı Mehmed Baba'nın Bektaşî olduğunu ve şeyhliği zapt edip Nakşîleri tekkeden kovduğunu ileri sürüp ahaliden bazılarının da desteğini alarak yaptığı itirazla tekkeye yeniden döndü (BOA, BEO, 354/26497; BEO, 232/17359). Yahya Efendi merkez tekkeye görevinin başına dönerken kendisinden Sırrı Paşa'nın aracılığıyla hazırlanan talimatnâmeye uygun hareket etmesi ve görevinde suistimalde bulunmaması istendi (İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1762, v.146a-b; nr.1769, s.201, 232).

Bu arada Mehmet Ali Hilmi Baba'nın 1895 yılında merkez tekkeden uzaklaştırılarak Şahkulu tekkesine dönmesi, uzun süredir şeyhlik mücadelesini sürdüren Çelebi Cemaleddin'in harekete geçmesine olanak sağladı. Aynı yıl hâlâ Hacı Bektaş Velî tekkesinin resmi postnişini bulunan Yahya Efendi, Çelebi Cemaleddin'in tekkeye müdahalesinden ve çiftlik kurarak ruhsatsız ziraat yaptığından dolayı şikayette bulundu (BOA, DH. MKT, 356/53; BOA, EV.MKT, 1916/70)[22]. Bunun üzerine Bektaşîler, Yahya Efendi'nin tekkeden uzaklaştırılması için mücadeleye devam edip, 1896 yılında çirkin söz ve hareketlerinden dolayı hakkında bir dava daha açtılar (BOA, BEO, 744/55769). Yahya Efendi bu şikayetler üzerine görevden alınarak yerine Merzifon'daki Piri Baba tekkesi şeyhi Yesevîzâde Hamza Efendi atandı (BOA, BEO, 855/64105)[23]. Bununla birlikte yaklaşık yirmi yıldır şeyhlik makamında bulunan Yahya Efendi bu sırada vefat etti[24].

Hacı Bektaş Velî Tekkesi'nde Nakşi Şeyh Uygulamasının Devamı

Yahya Efendi'nin vefatının tekkedeki çekişmeleri yatıştırması beklenirken, tam aksine artırdı. Nitekim hükümet bu defa tekkeye müderrislerden ve Bektaşî dervişlerinden Hafız Yahya Efendi'yi tayin etti. Bunun üzerine tekke şeyhliği konusunda uzun süredir devam eden münakaşanın ortadan kaldırılması dolayısıyla Rumelihisarı tekkesi şeyhi Mehmed Baba, Yedikule tekkesi şeyhi Münir Baba, Büyük Çamlıca tekkesi şeyhi Nuri Baba ve Karyağdı tekkesi şeyhi Hüseyin Resmi Baba memnuniyetlerini dile getirdiler (BOA, Y.PRK.AZJ, 52/21). Fakat İstanbul'dan yapılan bu atama da merkez tekkede rahatsızlık meydana getirdi. Tekkenin kiler odasında yapılan bir toplantıda Babagân Bektaşîler, tekkedeki Nakşî şeyhliğinin ilgasıyla bu şeyhlere verilen maaşın hazinede kalması ve tekkeye dışarıdan kendisine Bektaşî unvanı veren kişilerin değil kendi içlerinden Feyzi Baba'nın atanması kararlarını alarak bunları merkezi hükümete bildirdiler (*Kırşehir* Şer'iye *Sicili*, nr.21, s.113). Konunun Şura-yı Devlet'te görüşülmesinden (BOA, DH.MUİ, 95/25) sonra hükümet, merkez tekkedeki Nakşî şeyhliğini lağvetmediği gibi XX. yüzyılın

başlarında bu göreve Nakşî Şeyh Hamza Efendi'yi atadı. Ancak Şeyh Hamza Efendi, Feyzi Baba tarafından tekkeye sokulmadı. Bunun üzerine Hamza Efendi, tekkede herhangi bir vazifesi olmayan ve şeyhliği gasp eden Feyzi Baba'nın kendisini tekkeden kovduğu iddiasıyla şikayette bulunmuş (BOA, DH.MUİ, 127/25) ve 1905 yılında tekkeye alınması emredilmişti. Şeyh Hamza Efendi'nin merkez tekkeye alınması istenirken daha önce buradaki dervişler ile Nakşî şeyh arasında Sırrı Paşa tarafından temin edilen iyi halin devam ettirilmesi ve hazırlanan talimatname hükümlerinin uygulanması, ayrıca tekke vakfının mütevellilerinden Çelebi Cemaleddin'e vakıftan hisse ayrılması istenmişti (*Kırşehir* Şer'iye *Sicili*, nr.16, s.276). Bu şekilde başlangıçta Nakşî şeyhin tekkeye sokulmamasıyla başlayan çekişme süreci, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra daha önce de yaşandığı gibi Çelebiler-Babalar mücadelesine dönüştü.

Hükümet merkez tekkedeki anlaşmazlık ve problemlerin çözülmesi için mahalli yetkilileri harekete geçirdi. Bu itibarla tekkeye mensup şahıslar arasında görüşme sağlanarak problem çözülmeye çalışıldıysa da bu girişim başarılı olmadı. Zira Şubat 1911 tarihinde Ankara valisi Çelebi Efendi ile bazı tekke mensupları arasında görüşme sağlanmışsa da uzlaşma olmadığını ve bunların arasındaki lüzumsuz münakaşaların sürdüğünü bildirmekteydi. Ayrıca vali, Feyzi Baba'nın tekkeden uzaklaştırılmasının Rumeli'de büyük problemler doğuracağını, ancak tekkenin Çelebilere bırakılmasının da uygun olmayacağını, bu sebeple tekke şeyhliğine vekaleten tarafsız birinin tayinini istemekteydi (BOA, DH.İD, 37-2/2; Soyyer, 2005: 99). Bu arada Hacı Bektaş Velî tekkesinin resmî şeyhi Nakşî Hamza Efendi, 24 Aralık 1911 tarihinde Hacı Bektaş Nahiyesi müdüriyetine gönderdiği arzuhalinde tekkedeki olayları kendi açısından değerlendirmekteydi. Şeyhe göre, Feyzi Baba resmî bir hüviyete sahip olmayıp tekkeyi ele geçirerek kendisini buradan uzaklaştırmıştı. Ayrıca tekkenin mutfak masraflarına el koyan Feyzi Baba, etrafına birçok Arnavutu toplayıp, fikirlerine katılmayan Türk dervişleri tekkeden çıkarmıştı. Yine tekkeyi ziyarete gelen misafirleri de içeri almamaktaydı[25].

Merkezî hükümet gelen şikâyetleri dikkate alarak Rumeli'de ve Hacı Bektaş'ta detaylı bir soruşturma başlattı. Soruşturma sırasında Hacı Bektaş nahiyesinde yaşayan halka, Hacı Bektaş Velî tekkesinde bulunan Feyzi Baba'nın nasıl bir insan olduğu ve tekkedeki görevi; tekkenin şeyh ve mütevellisinin vazifelerini yapmaktan alı konulduğunun doğru olup olmadığı; tekkedeki Arnavut dervişlerin hallerinin nasıl olduğu; tekkeye gelen ziyaretçilerin kabul edilmeyişleri gibi bir durumun olup olmadığı, oldu ise ne zaman meydana geldiği; tekkede tesis edilen kulübün maksadının ne olduğu ve buraya herkesin kabul edilip edilmediği, kulübün kimlerden meydana geldiği ve şu ana kadar ne gibi icraatta bulunduğu soruları yöneltmişti (BOA, DH.İD, 37-2/2; Soyyer, 2005: 103-105).

Bu soruşturma yürütülürken Şeyh Hamza Efendi'nin vefatı tekkede yaşanan Babalar-Çelebiler arasındaki şeyhlik mücadelesinin en şiddetli dönemine girmesine neden oldu. 6 Mayıs 1912 tarihinde Çelebi Cemaleddin, Dahiliye Nezareti'ne bir arzuhal gönderip, Feyzi Baba'dan şikayetçi olurken (BOA, DH.İD, 37-2/2)[26]; bundan sekiz gün sonra tekke şeyhi vekili Velî ve otuz yedi dervişin mühür ve imzalarıyla sadrazamlık makamına yazılan bir arzuhalde Nakşî şeyhinin istibdad döneminde tayin edildiği, oysa kırk senedir tekkede seccadenişin olan Feyzi Baba'nın ehl-i salah ve takvadan bulunduğu belirtilerek ve meşrutiyetin icrası niyaz edilerek onun şeyh tayin edilmesi istenmekteydi. 18 Mayıs 1912'de ise bu defa Çelebi Cemaleddin'i posta oturtmak isteyen altmış iki kişi, tıpkı yukarıda söz konusu edilen ve Feyzi Baba'nın posta ne kadar layık olduğunu ispata çalışanlar gibi Çelebi Cemaleddin'in post için ehliyetli olduğunu ifade etmişlerdi (BOA, DH.ID, 37-2/3; Soyyer, 2005: 106)[27].

Merkezî hükümet mahalli idareciler vasıtasıyla konuyu yakından takip etmekteydi. Kırşehir Mutasarrıfı Nafi Bey, hazırladığı raporda Kırşehir'de ahalinin vefat eden Nakşî şeyhinin yerine Bektaşî tarikatından birinin getirilmesini istediklerini, daha önce tayin edilen Nakşî şeyhlerinin hiçbirinin başarılı olmadığını, bu güne kadar hiçbir Bektaşînin Nakşî ayinine iştirak etmediğini, tekkeye Nakşî şeyhi tayininde ısrar etmenin meşrutiyetin iç siyasetiyle de bağdaşmayacağını bildirdi. Ayrıca raporuna şehir halkının Feyzi Baba'nın şeyh olmasını rica ettikleri yazılarını da ekledi (BOA, DH.ID, 37-2/3; Soyyer, 2005: 107). Öte yandan şeyh adaylarından birinin Arnavut olması, bu durumun Arnavutluk'ta karışıklıklara sebep olabileceği ihtimali, hükümeti daha dikkatli olmaya sevk etti. Zira Yanya Valisi Mehmed Ali Bey, 28 Mayıs 1912 tarihinde Arnavutluk'taki Bektaşî babalarının Nakşî Hamza Efendi'nin vefatı[28] üzerine tekkeye kendilerinden birini şeyh olarak tayin ettirmek arzusunda olduklarını haber vermişti[29]. Bununla birlikte Ergiri (Gjirokaster) mutasarrıfı üç ay boyunca bu bölgeyi dolaşıp Bektaşî babalarıyla görüştüğünü, onların Osmanlılığa ve mevcut hükümete bağlı olduklarını haber verince (BOA, DH.İD, 33/29), hükümet tekkeye Nakşî bir şeyhin vekil olarak gönderilmesinde ısrarcı olmuş, hatta Ağustos 1913'te posta geçirilmek üzere Nakşî Ahmed Şakir Efendi'yi Şeyhülislamın onayına sunmuştu (BOA, DH.İD, 37-2/2; Soyyer, 2005: 107).

Görüldüğü üzere Bektaşîliğin resmî olarak yasaklı olduğu dönemde merkez tekke tam bir iktidar mücadelesine sahne olmuştu. Bektaşîler iki guruba ayrılıp kendilerinden birinin şeyh olması için mücadele ederlerken, merkezi hükümet hangi taraf seçilirse seçilsin sorunların sona ermemesinden, hatta taraflar arasındaki rekabetin artarak yeni sorunlar çıkarmasından endişe ederek tekkeyi Nakşî bir şeyhe idare ettirmek istemişti. Tekkedeki bu çekişmeler I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bir miktar azalmışsa da tamamen sona ermemiş, sonraki yıllarda da sürmüştü. Hükümet 1918'de tekkeye Nakşî Hacı Hasan Efendi'yi atamış, ancak bu kişi daha

çok Milli Mücadele'de vaaz ve irşad vazifesinde bulunmuştu. Bu itibarla 1921 yılında Şeyh Hacı Hasan Efendi'ye Osmanlı Devleti'nin bekası ve meşrutiyet idaresinin yerleşmesi konusunda yaptığı irşat sebebiyle maaş bağlanmış (BCA, Sayı 544, Dosya nr.118-10, Fon nr.30.18.1.1, Yer nr.2.29.10), hatta 1925'te tekkelerin kapatılmasından sonra da Şeyh Hasan Efendi'nin maaşı kesilmemişti 8 BCA, Dosya nr. 22924, Fon nr.30.10.0.0, Yer nr.192.314.5). Böylece Hacı Bektaş Velî tekkesi 1925 yılında bütün tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar sureta Nakşi şeyhler idaresinde bulunmaya devam etmişti.

Sonuç

Bektaşilik 1826 yılında yasaklandıktan sonra Bektaşiler devamlı kontrol altında tutulmaya ve böylece Sünnileştirilmeye çalışılmıştı. Hükümet bunun en kolay yolunu Bektaşi tekke ve türbelerine başka tarikatlardan şeyh tayin etmekte görmüştü. Nitekim önemli ve büyük Bektaşi tekkelerine Nakşi şeyhler gönderilmişti. Bu uygulama 1834 yılından itibaren Bektaşiliğin merkez tekkesi olan Hacı Bektaş Velî tekkesi için de geçerli olmuştu. Ancak merkez tekkeye gönderilen Nakşi şeyhler beklenilen başarıyı elde edemedikleri gibi devamlı surette huzursuzluğa yol açmışlar ve hükümeti meşgul etmişlerdi. Bu durum Şeyh Yahya Efendi'nin şeyhliği döneminde en üst noktaya çıkmıştı. Bektaşiler hükümetten Nakşi şeyh uygulamasına son vermesini istemişti.

Şeyh Yahya Efendi tekkede onu Bektaşilerin istemediğinin farkındaydı. Bu itibarla belki de dervişlerle iyi geçinmek ve onlarla problem yaşamamak gayesiyle Nakşi ayni konusunda esnek davranmıştı. Ancak zamanla dervişlerle arası açıldığında bu durum aleyhine bir koz olarak kullanılmış, dervişler onu görevini yapmamakla suçlamıştı. Sonuçta Hacı Bektaş Velî tekkesinde Nakşi şeyhlerle Bektaşi dervişleri arasında yaşanan kavgalara nihayet vermek amacıyla hükümet Sırrı Paşa'yı görevlendirmişti. Temmuz 1885 tarihinde tekkeye gelen Sırrı Paşa Şeyh Yahya Efendi ile Bektaşileri barıştırmış, böylece geçici bir çözüm getirmişti. Zira Bektaşiler Nakşi şeyh uygulamasına son verdirmek maksadından vazgeçmemişlerdi.

Bunlarla birlikte Bektaşilerin kendi içlerinde bir bütünlük oluşturamadıkları görülmüştü. Bektaşiler Çelebiler-Babalar olarak iki grup halinde kendi aralarında da sürtüşmeler yaşamışlardı. Tarikatın yasaklı olduğu bir dönemde merkez tekkede bu olayların yaşanıyor olması dikkate şayandı. Keza Sırrı Paşa'nın nezaretinde hazırlanan, Şeyh Yahya Efendi ve dervişler tarafından karşılıklı olarak kabul edilen talimatnâme de tekkeye huzur getirememişti. Şeyh Yahya Efendi hayatta kaldığı sürece sürtüşmeler devam etmişti. Dahası Şeyh Yahya Efendi'nin vefatından sonra dahi hükümet merkez tekkeye Nakşi şeyhler tayin etmekte ısrarcı olmuş, Bektaşiler Nakşi şeyhlerle mücadeleden geri durmamışlardı. Bütün tekke ve zaviyelerin

kapatıldığı 1925 yılına kadar sürdürülen Nakşi şeyh uygulaması, hükümetin Bektaşileri denetim altında tutma konusunda beklenilen başarıyı sağlayamamıştır. Nakşi şeyhler çoğunlukla tekkenin dışarısında oturmak ve Cuma günleri tekkeyi ziyarete gelenlere namaz kıldırmaktan öte bir şey yapamamışlardır.

Sonnotlar

[1] Sultan II. Mahmud bu fermanı ile eyalet ve sancaklara gönderilen fermanlarında Bektaşîlerin isimlerini dahi anmaktan imtina etmiş, Bektaşîler için sık sık "gurûh-ı mekrûha", "gürûh-ı melâhide", "gürûh-ı Alevi ve revâfız", "gürûh-ı ibâhiye", "erbâb-ı rıfz ve ilhad" gibi tabirler kullanmıştı. Mesela Bursa, Edirne ve Kütahya'ya gönderilen fermanların her birinde bu tabirler on yedişer defa tekrar edilmekteydi. BOA, C.ADL, 29/1734; BOA, HAT, 290/17386; BOA, Mühimme-i Asakir Defteri, nr. 26, s.89-90, 108-110, 192-194; Esad Efendi, Üss-i Zafer, s.213-221; Bursa Şer'iye Sicili, nr. B-317/558, v.6a-8a; Edirne Şer'iye Sicili, nr. 342, v. 27b-29a; Kütahya Şer'iye Sicili, nr. 14, Hüküm 423.

[2] Mehmed Said Efendi'ye yol harçlığı olarak 1.500 guruş verilmiştir. BOA, C.EV, 216/10776.

[3] Rivayete göre Said Efendi görevli memur ile birlikte Kırşehir'e giderken tekkeye ulaşacağı gece Hacı Bektaş Velî'yi rüyasında görmüştür. Rüyada Hacı Bektaş Velî bir zat-ı nuraninin elinden tutup "İşte benim derviş-i şefîkim, hadîm-i tarîkim budur. Gasba çalışan kâziplerden hankâhımı ve türbemi temizleyecek! Muînin olsun" tavsiyesinde bulunmuş, Şeyh Said Efendi kendini karşılamaya gelenler içerisinde rüyasındaki bu zatın Mehmed Nebi Baba olduğunu görüp ona saygı göstermişti. Hür Mahmut Yücer, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl), İstanbul 2003, s.487.

[4] Türabi Ali Baba, tekkenin yemek işlerine bakmak, ayin gecelerinde Nakşî ayini icra etmek üzere 1849 yılında türbedar olarak atanmış (BOA, HR.MKT, 36/60; BOA, DH.MUİ, 63/46); vefat ettiği 1868 yılına kadar görevine devam etmiştir. Ramazan Muslu, Anadolu'da Tasavvuf Yolları, İstanbul 2007, s.69.

[5] Said Efendi'yi 1840 yılı itibarıyla Hacı Bektaş Velî tekkesinde şeyh olarak gösteren bir kayıt için bkz. BOA, C.EV, 388/19668; Ayrıca şeyhin iki adet dişi ve bir adet erkek devesinin çalınmasını konu alan bir kayıt için bkz. BOA, A.MKT.MHM, 12/22.

[6] Hatm-i Hâcegân, Nakşî tarikatında cemaatle yapılan zikrin adıdır. Bu zikir tarikat adabını bilen bir şeyh tarafından yaptırılırdı. Hatm, zikre katılanların sayısına göre büyük ve küçük olarak isimlendirilirdi. Bu zikirde dervişler hep birlikte İnşirah ve İhlas surelerini ya da Ya Baki ente'l-Baki zikrini okurlardı. Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 2005, s.387.

[7] Nuri Efendi, Hacı Bektaş Velî tekkesi şeyhliğine atandığı sırada Beşiktaş Yahya Efendi türbesi türbedarlığında bulunuyordu. BOA, C.EV, 388/19668.

[8] 1842 yılında on beş hisseye ayrılan Hacı Bektaş Velî vakfının üç hissesi daha önce şeyhlikten uzaklaştırılmış olan Hamdullah Efendi'ye bırakıldı. BOA, C.EV, 26/1294; BOA, A.MKT, 2/84.

[9] Bu karar Çelebilerden Ali Celaleddin Efendi'nin kendilerinden vergi talep edildiği şikayeti ve bunun men edilmesi isteği üzerine alınmış, ayrıca bu konuda itina gösterilmesi için Konya valisi Hafız Paşa uyarılmıştır. BOA, A.MKT.UM, 109/6, 1268; Ancak zaman zaman bu konu tekrar gündeme gelmiş, Hacı Bektaş Velî sülalesinden vergi alınması durumu ortaya çıkmış, her defasında Çelebiler

vergiden muaf olduklarını dile getirmişler ve muafiyetin devamı konusunda istekte bulunmuşlardır. Vergi konusunda meydana gelen bu gelişmeler için bkz. BOA, DH.MKT, 294/56; BOA, DH.MKT, 2092/113; BOA, DH.MKT, 2328/60; BOA, DH.MUİ, 15-1/24; BOA, MV, 139/44; BOA, MVL, 649/1; Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.21, s.21, 56-59.

[10] 1853 yılında Yusuf Ziya Efendi hala görevin başındaydı. BOA, EV.MH, 524/6.

[11] Bektaşî tarikatının bu dönemini Hacı Bektaş Velî tekkesinde uzun yıllar yaşamış olan 19. yüzyıl şairlerinden Hatifi, "Destan" isimli şiirinde veciz bir şekilde anlatmaktadır. Hatifi, Türabi Baba'nın çok sıkıntılar çektiğini ve kendisine düşmanlık yapanlardan rahat yüzü görmediğini haber vermektedir. Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Antolojisi, Ankara 1955, s.494.

[12] Yahya Efendi, görevine başladıktan bir süre sonra Hacı Bektaş Velî tekkesine tayin edilmekten duyduğu memnuniyeti dile getiren bir teşekkür yazısı göndermiştir. BOA, Y.PRK.AZJ, 14/8.

[13] Şeyh Yahya Efendi'nin tespitlerine göre merkez tekkede "Dedebabalık" iddiasında bulunan Mehmet Ali Hilmi Baba, etraftan 6.920 lira toplamıştır. BOA, EV.MKT, 1209/99.

[14] Soyyer'e göre 1880 yılından itibaren Babalar, kendilerini Çelebilerden farklı olarak açıktan ifade etmeye başladılar. Mücerred erkanı devam ettiren dervişler arasında oluşan Babalar kolu, Çelebilere sureta saygılı ve bağlı kalmakla birlikte merkez tekkede yaşanan postnişin çekişmeleriyle birlikte kendilerine meşru bir ayrılış temeli bulmuşlardır. Yılmaz Soyyer, 19. Yüzyılda Bektaşilik, İzmir 2005, s.93-95; 1882 yılına ait bir mahkeme kaydında Bektaşîler, "Babagân" ve "Dervişân" olarak iki gurupta değerlendirilmektedir. Bu da Bektaşîler arasındaki adı geçen ayrımın resmi kayıtlara da yansımaya başladığını göstermektedir. Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.55, s.22; Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.20, s.347.

[15] Devletin Bektaşîliğe müdahalesinden rahatsızlık duyan Perişan Baba, Nakşî eğilimli bir Bektaşîliğin ortaya çıkmasından endişe etmekteydi. Hükümetle yakın ilişkileri olan Mehmet Ali Hilmi Baba ise Perişan Baba'yı kabul etmemekle Babalar arasında ilk ayrılığı başlatmıştı. Ayrıca iki şeyh arasındaki soğukluk müridleri tarafından da devam ettirilmiş, Mehmet Ali Hilmi Baba'dan çekinen Perişan Baba'nın dervişleri onun vefat ettiğini ilan ederek kendisi adına Eryek (Erikli) Baba tekkesi bahçesine 1866 tarihli bir mezar taşı dikmişlerdi. Oysa Perişan Baba, 1883 yılında yeniden Hacı Bektaş Velî tekkesine dönmüş ve aynı yıl burada vefat etmişti. Şevki Koca, Bektâşîlik ve Bektâşî Dergahları, İstanbul 2005, s.256.

[16] Çelebi Cemaleddin ve kardeşleri, Hamdullah Efendi'nin 1827 yılında "vakfa ihanet ettiğini ve beldede fesat çıkarttığını", bu sebeple hükümet tarafından Amasya'ya sürgün edildiğini dile getirerek varislerine vakıftan hisse verilemeyeceğini savundular. Açılan davanın Çelebi Cemaleddin ve kardeşleri lehine sonuçlanmasıyla tekke vakfının Çelebilere ayrılan üç hissesinin tamamı onlara bırakılıp, bu hisseye Hamdullah Efendi'nin yakınları olan İbrahim Selamet Efendi ve Hamdullah Efendi tarafından müdahale edilmemesi istendi. Kırşehir Şer'iye Sicili, nr. 15, s.84-86; Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.8, s.2-3, 140-142; Ancak Hamdullah Efendi'nin kızı Rahime Hatun tekke vakfından hisse talep edip bir buçuk hissenin kendisine tayinine muvaffak oldu. Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.11 s.61, 244-246; Bu hisse Rahime Hatun'un vefatından sonra oğlu Hamdullah Efendi'ye verildi. Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.9, s.154; Çelebi Cemaleddin ve kardeşi bu duruma itirazda bulunarak vakıftan Çelebilere ayrılan hissenin tamamına sahip oldular. Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.16, s.62-65.

[17] Aynı döneme ait başka kaynaklar burada 60 kadar derviş bulunduğunu haber vermektedir. BOA, DH.MKT, 1940/72; Şemseddin Sami, Kâmûsü'l-Alâm, c.III, İstanbul 1308, s.1905.

[18] Daha sonra Kırşehir mahkemesinde açılan bir dava sırasında yapılan soruşturmada tüm şahitlerin Şeyh Yahya Efendi'nin tekkede Nakşî ayini yaptırmadığını, ders okutmadığını, vaaz ve nasihat etmediğini dile getirmeleri ve hatta onun bir Rum çocuğuna sarkıntılık yaptığı gibi konunun iftira boyutuna ulaşması üzerine şeyhin görevinden uzaklaştırılarak yerine ehil birinin getirilmesi istenmişti. Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.11, s.121-122.

[19] Rivayete göre gerek Nakşî ayinini gerekse Bektaşî ayin ve erkanını bilmeyen Yahya Efendi, kendisi öğreninceye kadar tekkede ayinleri Mehmet Ali Hilmi Baba'ya idare ettirmişti. Soyyer, a.g.e, s.84-86.

[20] Yahya Efendi hakkındaki şikayetler üzerine İstanbul'a gittiği sırada yerine vekil olarak Mehmet Ali Hilmi Baba'yı bırakmış, ancak onun da halkın memnuniyetsizliğini kazanacak davranışlar sergilemesi karşısında merkez tekkede "Dedebabalık" diye bir unvan bulunmadığı gerekçe göstererek Mehmet Ali Hilmi Baba'nın tekkeden çıkarılması emredilmişti. İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1762, v.29a; Ayrıca Yahya Efendi de merkez tekkeye döner dönmez onun buradan ihracını istemişti. Bunun üzerine Şeyhülislamlığın Mehmet Ali Hilmi Baba'nın bir daha tekkeye sokulmaması için emir yazması kararlaştırılmıştı. İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr.1762, v.39a.

[21] Bu dönemde tekkeye bir müdahalede nahiye müdüründen gelmiş, ancak ne tür bir müdahale olduğu belirtilmemiştir. BOA, DH.MKT, 1958/87.

[22] Yapılan incelemede Çelebi Cemaleddin'in 6.242 dönüm arazide tapusuz ziraat yaptığı, bu arazilere bir han ve 45 hane inşa ettirdiği, Ilıca mevkiindeki çiftliğine Sivas sınırında bulunan 37 haneyi kattığı tespit edildi. Bir hayli masrafla meydana getirilen çiftliğin, han ve hanelerin şeyhin üzerine kaydı yapılarak bunlardan vergi tahsil edilmesi istendi. BOA, İ.DH, 1311/1311 N-17.

[23] Yesevîzâde Hamza Efendi'nin Hacı Bektaş Velî tekkesine şeyh olarak atanması tekkedeki babalar ve dervişler ile bölgedeki muhtar, evkaf müdürü ve halk tarafından da gayet olumlu ve sevinçle karşılanmıştı. Hatta Evkaf-ı Hümayun nezaretine teşekkürlerini bildiren bir yazı göndermişlerdi. Ayrıca tekkeye şeyh tayin edilmesinden dolayı bir teşekkür yazısı da Yesevîzâde Hamza Efendi tarafından yazılmıştı. BOA, EV.MKT, 2264/62.

[24] Şeyhin vefatından sonra ailesine bir miktar maaş tahsis edilmiştir. BOA, MF.MKT, 526/64.

[25] Hamza Efendi, yazısına tarikat şeceresini de ekleyerek Nakşî şeyhi olduğunu ispatlamaya çalışmıştı. BOA, DH.İD, 37-2/2; Soyyer, a.g.e, s 99.

[26] Çelebi Cemaleddin, Feyzi Efendi'nin şeriat ve tarikat anlayışına aykırı olarak tekkede bir İttihat ve Terakki şubesi teşkil edip kendisi de reisliğinde bulunarak fırkacılık yaptığını, bu davranışlarıyla İslam akaidini ve sufilik yolunu ihlal ettiğini belirtmekteydi. BOA, DH.İD, 37-2/3.

[27] Ayrıca Çelebi Cemaleddin ve bazı dervişlerin Nakşî şeyhliğinin ilga edilmesi ve Şeyh Hamza Efendi'nin yerine kimsenin Nakşî şeyhi olarak tayin edilmemesi talebi için bkz. BOA, DH.İD, 33/36.

[28] Hamza Efendi'nin vefatı ve veraset meselesi için bkz. Kırşehir Şer'iye Sicili, nr.23, s.146.

[29] Rumeli'deki de bazı Bektaşî Babaları çektikleri telgraflarla Feyzi Baba'ya olan desteklerini

göstermekteydiler. Tepedelen'deki Toyran tekkesi şeyhi Ahmed Baba, Koştan tekkesi şeyhi Ahmed Baba, Priştine tekkesi şeyhi Şaban Baba ve Ergiri tekkesi şeyhi Süleyman Baba, 29 Haziran 1912'de Evkaf ve Dahiliye nezaretleri ile Bab-ı Meşihat'a muhtevaları aynı olan birer telgraf çekmişlerdi. Bu telgraflarda Hacı Bektaş Velî tekkesine Nakşî şeyhlerinden birinin tayin edile geldiği, Nakşî şeyhi atanıncaya kadar tekkede sükunet içinde ayin icra edildiği, bu tayinden sonra tekkenin ihtiras ve nifak yeri olduğu, ayrıca bu dönemde ayin ve ibadetlerin asli haliyle ifa edilemediği belirtilmişti. Ayrıca hükümetin 1826'dan bu yana Bektaşî tekkelerine karşı takındığı tavır tenkit edilip, Nakşî şeyh tayin edilmesinin haksızlık olduğu belirtilerek tekkeye artık kendilerinden birinin şeyh atanmasını istediklerini, ancak bunun Çelebi Cemaleddin olmamasını vurgulanmışlardı. BOA, DH.İD, 37-2/3; Buna mukabil Çelebi Cemaleddin taraftarları, Feyzi Baba'nın ve diğer Arnavut Bektaşîlerin merkez tekkeden uzaklaştırılmaları için protesto mahiyetinde telgraflar çekmişlerdi. Ömer Özkan, "Saraya Gönderilen Şikâyet Telgrafları", Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, Sayı 14, Ankara 2000, s.9-13.

Kaynakça

A. Arşiv Belgeleri

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, A.MKT, 2/45; 2/84; 2/84.

BOA, A.MKT.MHM, 12/22; 134/40; 18/48; 456/42; 470/83; 470/89.

BOA, A.MKT.MVL, 99/51.

BOA, A.MKT.NZD, 15/16.

BOA, A.MKT.UM, 109/6; 30/10.

BOA, Ayniyat Meşihat, nr. 1081, s.49, 113; nr.1413, s.162.

BOA, BEO, 232/17359; 354/26497; 744/55769; 855/64105.

BOA, C.ADL, 29/1734.

BOA, C.DH, 125/6218.

BOA, C.EV 134/6667; 142/7082; 216/10776; 26/1294; 388/19668; 425/21510; 464/23489; 464/23489.

BOA, C.ZB, 17/843; 28/1368; 34/1680.

BOA, DH. MKT, 189/42; 356/53; 1940/72; 1958/87; 2092/113; 2328/60; 294/56.

BOA, DH.İD, 33/29; 33/36; 37-2/2; 37-2/3.

BOA, DH.MUİ, 127/25; 15-1/24; 63/46; 95/25.

BOA, EV.MH, 1508/44; 721/62; 524/6; 438/28.

BOA, EV.MKT, 104/61; 1209/99; 1814/27; 1916/70; 1250/30; 1236/56; 2264/62; 1731/9.

BOA, HAT, 290/17351; 290/17386; 363/20142-C; 512/25094-D; 512/25094-E; 512/25094-F; 512/25094-G; 553/27362.

BOA, HR.MKT, 36/60.

BOA, İ. DH, 68/3399; 1311/1311 N-17; 258/15932; 58/2856; 58/2856; 966/76383.

BOA, İ.EV, 5/1311 B-02.

BOA, İ.MVL, 143/4009.

BOA, İ.ŞD, 117/7053; 27/1272.

BOA, MAD, 9771, s.8-23, 42-47, 56-88, 94-100, 104-109, 168-172.

BOA, MD, nr. 242, s.231-232.

BOA, MF.MKT, 526/64.

BOA, Mühimme-i Asakir Defteri, nr. 26, s.89-90, 108-110, 192-194.

BOA, MV, 139/44.

BOA, MVL, 649/1.

BOA, Y.MTV, 2/16.

BOA, Y.PRK.AZJ, 14/8; 52/21.

2. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Sayı 544, Dosya nr.118-10, Fon nr.30.18.1.1, Yer nr.2.29.10.

BCA, Dosya nr. 22924, Fon nr.30.10.0.0, Yer nr.192.314.5.

3. İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi (İMMA)

İMMA, Meclis-i Meşâyıh Mazbata Defteri, nr. 1762, v.10b, 26b-28b, 29a, 39a, 60a, 68a-b, 90a-91a, 120b-121a, 123a, 146a-b; nr.1769, s.38, 201, 232.

4. Milli Kütüphane

Ankara Vilayeti Salnamesi, Ankara 1300; Ankara 1309; Ankara 1311; Ankara 1318.

Bursa Şer'iye *Sicili*, nr. B-317/558, v.6a-8a.

Edirne Şer'iye *Sicili*, nr. 342, v. 27b-29a.

Kırşehir Şer'iye *Sicili*, nr.8, s.2-3, 140-142; nr.9, s.154; nr.11, s.61, 121-122, 244-246; nr.15, s.78, 84-86; nr.16, s. 62-65, 276; nr.20, s.347; nr.21, s. 21, 56-59, 113; nr.23, s.146; nr.55, s.22.

Kütahya Şer'iye *Sicili*, nr.14, Hüküm 423.

B. Kaynak Eserler

Ahmed Cevdet Paşa (1309): *Tarih-i Cevdet*, c.XII, Dersaâdet.

Ahmed Lütfi Efendi (1290): *Tarih-i Lütfi*, c.I, İstanbul.

Ahmed Rıfat Efendi (1293): *Miratü'l-Mekasid fi Defi'il-Mefasid*, İstanbul.

Ahmed Rıfkı (1327): *Bektaşî Sırrı'nın Müdaafasına Mukabele*, İstanbul.

Esad Efendi (1243): Üss-*i Zafer*, İstanbul.

Şemseddin Sami (1308): *Kâmûsü'l-A'lâm*, c.III, İstanbul.

C. Araştırmalar

AKKUŞ, Mehmet (1999): "19. Asırda Bir Bektaşî İcazetnamesi", *Tasavvuf*, 1, 27-38.

BÖCÜZÂDE, Süleyman Sami (1983), *Isparta Tarihi*, sadeleştiren. Suat Seren, İstanbul.

ERAYDIN, Selçuk (2005): *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul.

KOCA, Şevki (2005): *Bektâşîlik ve Bektâşî Dergahları*, İstanbul.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1955): *Tekke Şiiri Antolojisi*, Ankara.

MUSLU, Ramazan (2007): *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*, İstanbul.

ÖZKAN, Ömer (2000): "Saraya Gönderilen Şikâyet Telgrafları", *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 14, 9-13.

SOYYER, Yılmaz (2005): *19. Yüzyılda Bektaşîlik*, İzmir.

YÜCER, Hür Mahmut (2003): *Osmanlı Toplumunda tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul.